

A magyar biztosítási piac helyzete és finanszírozó képessége*

G. Szabó András – Nagy Koppány

A cikk bemutatja a biztosítási szektor méretét, és kitér a közelmúlt folyamataira, illetve a szabályozásban történt változásokra. Röviden ismerteti a 2020-as koronavírus-járvány biztosítási szektorra gyakorolt hatásait, és ezzel együtt a jövőbe tekintve – a Magyar Nemzeti Bank (MNB) korábbi publikációjának megfelelően – további növekedési lehetőségeket vázol fel. Rámutat a biztosítói befektetéseken rejlő államadósság- és gazdaságfinanszírozó lehetőségekre is.

1. Bevezetés

A biztosítások elsődleges célja a mindennapok során a kockázatot jelentő események elleni felkészülés a többi ügyféllel alkotott kockázatközösségben. Ezen pénzügyi termékek döntő részben egyéni szinten kötődnek, így meghatározó öngondoskodási formaként lehet rájuk tekinteni. A kár- és szolgáltatáskifizetések mérséklük az elszenvedett veszteséget, illetve megtakarítási célú életbiztosítások esetében hozzájárulnak az életpálya-jövedelem átcsoportosításához.

A biztosítási eseményeket követő kifizetések egyéni szinten stabilizálják a gazdaság alakulását, kiszámíthatóbbá téve működését. A szektor relatív méretével párhuzamosan nőhet annak stabilizáló hatása, tehát a nagyobb biztosítási penetráció fokozhatja a biztosítási piacnak a teljes gazdaságra gyakorolt pozitív hatását. A szektor jelentőségét növeli, hogy kisösszegű, rendszeres, főként lakossági befizetések folynak be a megtakarítási célú életbiztosításokba, többségükben nem más befektetési eszközöktől vonva el forrást, így növelik a megtakarítási rátát. Az így felgyülemlett ügyfélvagyontöbbletfinanszírozási forrásként szolgálhat az állami és a magánszektor számára egyaránt.

2. A biztosítási piac mérete

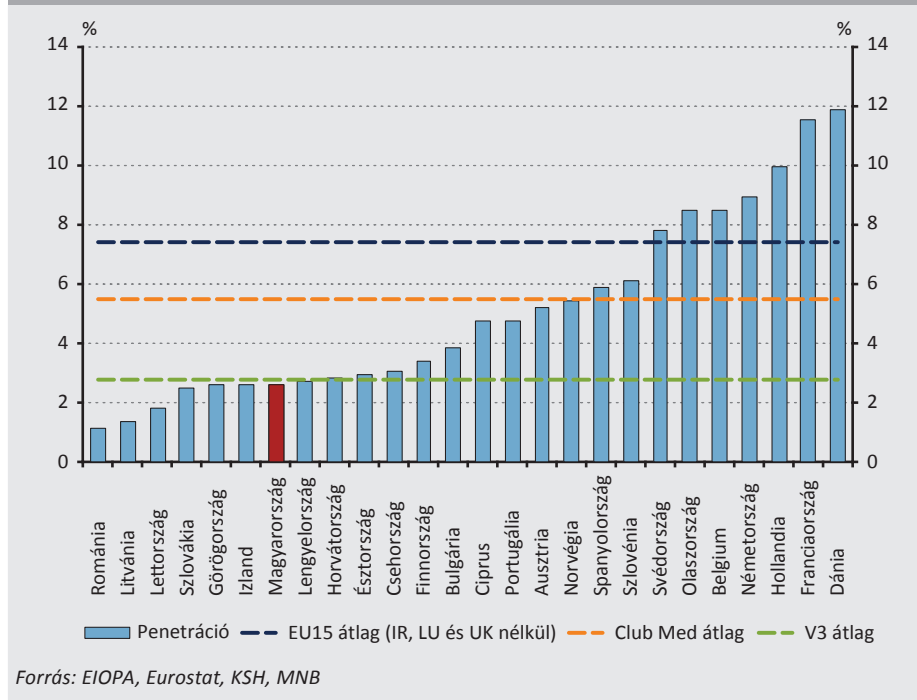
A hazai biztosítási piac gazdasági jelentőségének egyik mérőszáma a szektor bevételeinek a bruttó hazai össztermékhez (GDP) mért aránya – azaz penetrációja. A biztosító részvénytársaságok és nagyegyesületek bruttó díjbevételeinek GDP-hez

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

G. Szabó András a Magyar Nemzeti Bank vezető elemzője. E-mail: szaboandr@mnk.hu
Nagy Koppány a Magyar Nemzeti Bank igazgatója. E-mail: nagykoppany@mnk.hu

viszonyított aránya 2020-ban 2,5 százalék volt (1. ábra). Magyarország így az európai országok alsó harmadába tartozott, ahol a régiós országok közül magasabb a lengyel (2,7 százalék), illetve a cseh adat (3,0 százalék). Utóbbiak miatt a másik három visegrádi ország átlagos penetrációja (2,7 százalék) is meghaladta a hazai szintet. A többi, nálunk fejlettebb gazdaságokból álló országcsoport, mint a Club Med (Görögország, Olaszország, Portugália és Spanyolország) és az EU15, a visegrádi országoknál magasabb értékkel rendelkeztek (5,3 és 7,3 százalék).

1. ábra
Az európai országok penetrációja 2020-ban

A hasonló gazdasági fejlettségű országokhoz képest is alacsony a hazai penetráció mértéke, ami már önmagában a biztosítási piac bővülési lehetőségeire utal. A 2008-as gazdasági válság előtti időszakban folyamatos emelkedés jellemezte a mutatót, és 2007-ben el is érte a 3,6 százalékos historikus csúcst. A válság negatív hatásai miatt csökkent a biztosítási szektor szolgáltatásai iránti kereslet, és a krízis az ügyfelek egy részét az életbiztosításokban felhalmozott megtakarításának kivételére kényszerítette. Ennél kisebb hatással, de ugyancsak a megtakarításokat csökkentette a devizahitelek kedvezményes végtörlesztése 2011–2012 folyamán.

A biztosítási piac tartós felívelése jelentős mértékben függ a makrogazdasági környezettől. Egyrészt a nem-életbiztosítások esetében – pl.: kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás (KGFB), lakásbiztosítás – szükséges a biztosítandó vagyontárgy megléte, tehát a társadalom vagyonának bővülése. Másrészt az életbiztosítások oldaláról a szektorba beáramló megtakarítások jelentik a növekedés forrását, amelyre megfelelően magas jövedelemszint mellett kerülhet sor. Végül, mivel a biztosítások jelenleg nem tartoznak a társadalom alapvető igényeihez (alacsony ugyanis az életbiztosítási lefedettség), csak tartósan emelkedő gazdasági teljesítmény mellett, némileg késleltetve valósulhat meg a biztosítások iránti kereslet növekedése.

A fentiek nyomán a 2010-től fokozatosan fellendülő, majd 2013-tól stabilizálódó gazdasági folyamatok hatása csak évekkel később (2016-tól) jelent meg látványosabban a biztosítók díjbevételében. Emellett a nem-élet ág bővülését jelentősen befolyásolta a KGFB-díjak alakulása. A 2007-et követően elindult csökkenést egyrészt a díjak kalkulációját alapvetően meghatározó kárkifizetések mérséklődése okozta, másrészt pedig a digitális összehasonlító oldalak használatának elterjedése, ami fokozta az árversenyt a biztosítók termékei között, és lenyomta a termékek díjait. A KGFB-piac kombinált mutatója¹ 2013-ban érte el a historikus csúcspontját, és így akkor lett a termék szektorszintű vesztesége a legmagasabb. A biztosítók veszteségeik konszolidálása érdekében és a kárkifizetések ismét elinduló emelkedése miatt elkezdték emelni a KGFB-termékeik díját. Az üzletág szektorszintű konszolidációja 2016-ban valósult meg, amikor a beszedett díjak ismét meghaladták a költségek és a kárkifizetések összegét. Ettől fogva a KGFB-díjbevétel jelentős hajtóerejét képezi a nem-élet ágban, és egyúttal a teljes biztosítási szektornak. Mindehhez a 2019. január 1-jétől ezen termékkategóriára is kiterjesztett biztosítási adó díjakba történő beépítése is hozzájárult az utóbbi 2 évben. Továbbá a KGFB-üzletág bővülését érdemben segítette a biztosított járműállomány növekedése: az elmúlt 5 évben közel ötödével (1 millió darabbal) emelkedett szektorszinten a szerződések száma.²

A KGFB-piac kárhányadának kedvezőtlen változásai mögött a biztosítók versengő, alacsony díjai álltak, amelyek egyes intézményeknél a piac teljes ismeretének hiánya miatt a szükségesnél alacsonyabb árazáshoz vezettek. Az MNB által 2018-ban létrehozott és azóta működtetett, tételes kötelező gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés- és káradatbázis (KKTA) a KGFB-piac valamennyi intézménye számára támogatást jelent biztosításaik prudens árazásához. Emellett a KKTA-ban tárolt granuláris adatok a korábbiaknál mélyebb felületei elemzésekre adnak lehetőséget a teljes piacra nézve, a szerződésekre és a károkozókra vonatkozóan területi (irányítószámokénti) adatokkal ellátva.

¹ Az adott termék költségének és kárkifizetésének összege arányosítva annak megszolgált díjával.

² MNB (2021): *Biztosítási, pénztári, tőkepiaci kockázati és fogyasztóvédelmi jelentés*. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/kockazati-jelentes-2021-hun-0621.pdf>

Fogyasztói oldalról is érezhető volt a kellő informáltság hiánya a KGFB-piacon. Az MNB által 2021-ben kidolgozott és közzétett KGFB-index az átlagos ügyfél számára is lehetővé teszi a díjszintek alakulásának nyomon követését. Ezenfelül a becsült átlagkárváltozás és az adó figyelembevételével képes szemléltetni, hogy a károk és adó változását kiszűrve miként változott az átlagdíj. A KGFB-index a közvélemény számára a KKTA-ból származó adatoknak köszönhetően tud átfogó képet adni a piacról, mert nemcsak a biztosítót váltók állományát fedi le, hanem a maradó szerződéseket és az új belépőket is.

Az MNB a fogyasztóbarát pénzügyi termékek palettájának bővítésével 2019-ben meghirdette a pályázható Minősített Fogyasztóbarát Otthonbiztosítás (MFO) minősítést. Az MNB a nem-élet ág másik nagy termékcsoportját, a lakásbiztosításokat célzó MFO-val a termékek tartalmának egységesítését és színvonalának emelését tűzte ki célul. A 2020-ban lezajlott biztosítói termékfejlesztések, majd a pályázataik leadását követően az ügyfelek számára már 2021-ben elérhetővé váltak az MFO minősítésű lakásbiztosítások. A standardizált tartalommal lehetőség nyílik a nagyobb verseny és a megnövekedett átláthatóság okán az ügyfélbizalom erősödésére.

Az életbiztosítási oldalon, elsősorban a megtakarítási célú életbiztosítások jelentősége miatt, szintén a 2013-tól stabilizálódó gazdasági növekedés hozta meg ismét a tartós bővülést. Ehhez jelentős mértékben hozzájárult a 2014 után megkötött nyugdíjbiztosítások szja-kedvezményének bevezetése. A nyugdíjbiztosítás a többi megtakarítási célú életbiztosítással együtt a hosszú távú öngondoskodást célzó termékek közé tartozik, ezért a megfelelő gazdasági környezet mellett elengedhetetlen a bizalom kialakítása és fenntartása.

Az ügyfélbizalom kialakítása és a korábban tapasztalt félreértékesítések elkerülése érdekében az MNB a jogalkotóval és a piac szereplőivel együttműködve megalkotta az etikus életbiztosítási szabályozást.³ A megtakarítási elemmel is rendelkező életbiztosítások szabályozásának elsődleges célja volt az átláthatóság és az összehasonlíthatóság növelése fair ár-érték arány mellett. Az előbbiek eléréséhez kiemelten hozzájárult a biztosítási szakma által korábban már használt, majd az MNB által rendelet szintjén meghatározott teljes költségmutató (TKM), mely egyrészt segíti az egyes termékek összehasonlíthatóságát, másrészt pedig az MNB unit-linked (8/2016. sz.) ajánlásában meghatározott TKM-limitek lehetőséget adtak az MNB által elfogadható költségszint irányába történő elmozduláshoz.

Az etikus életbiztosítási szabályozás az ügyfélbizalom erősítésével hosszú távon stabil állomány kialakítását teszi lehetővé, ami a szektor működését, jövedelmezőségét

³ Mátyás Miklós Dániel – Nagy Koppány – Szajkó Katalin – Szekeres Dávid – Szegedi Máté (2016): *Etikus életbiztosítás: evolúció vagy revolúció – Az etikus életbiztosítási szabályozás előzményei, elemei, hatása, nemzetközi párhuzamok*. Biztosítás és Kockázat 3(4): 12–37. <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/08/biztositas-es-kockazat-3-efv-4-szam.pdf>

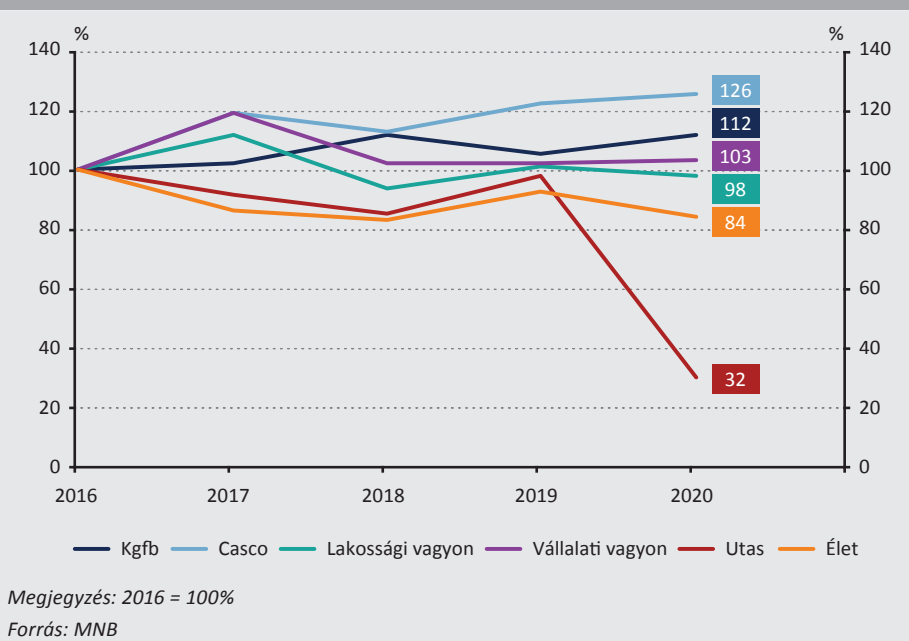
a korábbiakhoz képest tervezhetőbbé teszi. A 2017. január 1-jétől teljessé váló szabályozási keret nem okozott jelentős visszaesést az életbiztosítások értékesítésében, ugyanakkor a célok teljesültek, illetve az irányukba történő elmozdulás tapasztalható. A szerzési jutalékok mértéke a bevezetett új szabályoknak megfelelően csökkent, így a speratív (fenntartási) jutalékok hangsúlyosabbá váltak, ami az értékesítőket az állomány tartósságának megőrzésére ösztönzi. Az érintett termékek esetében a unit-linked ajánlásban meghatározott TKM-limiteknek megfelelően csökkent a költség szintjük, és ezzel együtt mérséklődtek a vagyonezelés közvetlen és közvetett költségei is. A unit-linked életbiztosításokhoz kapcsolódó nettó pénzáramok lejárat szerkezetének átlagideje megnőtt, hangsúlyosabbá váltak a távolabbi időszakok, ami közvetve utal a stabil, hosszú távon is megmaradó szerződésállomány kiépülésére.

3. Növekedés a koronavírus-járvány után

A koronavírus-járvány hatásait ellensúlyozó gazdasági intézkedések érdemben befolyásolták a biztosítási szektor gazdasági környezetét. A korábbi években (2016–2019) látott átlagos növekedési dinamika 9,0 százalék volt, amely a kedvezőtlen környezet hatására 2020-ban 4,7 százalékra lassult. Ha 2019-től a KGFB-biztosítási adó beépítésétől megtisztítva vizsgáljuk az idősort, akkor 7,8, illetve 3,7 százalékos növekedés számolható ugyanezen időszakokra.

A biztosítói szaporulat szerződésszámának alakulása alapján a termékek döntő többségének értékesítésében azonban nem látható érdemi csökkenés 2020-ban. Az életbiztosítások iránti keresletre hatott némileg a járvány. A haláleseti életbiztosítások szaporulat darabszáma némileg emelkedett, miközben a megtakarítási célú szerződéseké csökkent. Ugyanakkor a nem-életbiztosítások között – egy termék kivételével – a normális piacmenet folytatódását tapasztalhattuk. Egyedül az utasbiztosítások esetében látható érdemi visszaesés, mivel a kijárási korlátozások és az országhatárok átjárhatóságát korlátozó intézkedések miatt jelentősen visszaesett a termék iránti kereslet (2. ábra).

2. ábra
A szaporulat szerződésszáma

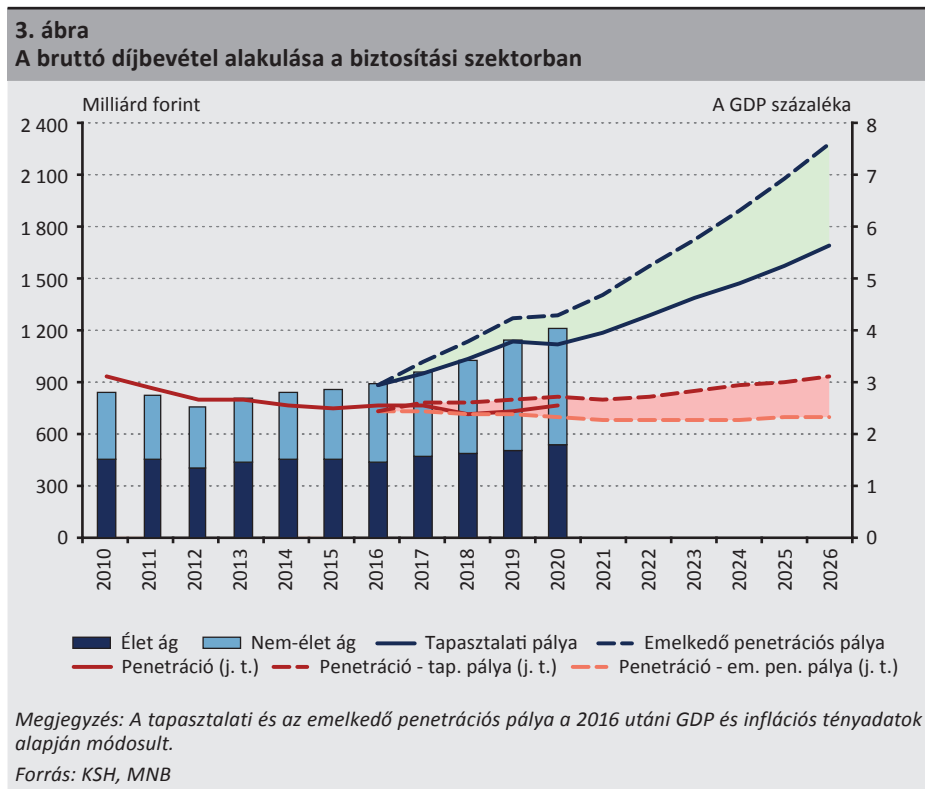
A 2008-as gazdasági válság utáni időszakot jellemző díjbevétel-csökkenés elmaradását több, az akkori válságtól eltérő körülmény segítette 2020-ban. A foglalkoztatottak száma valószínűleg magas tudott maradni a megtakarítási célú biztosítással rendelkező ügyfelek között, így továbbra is tudták fizetni a biztosítások díjait, még ha összességében az új szerzések száma mérséklődött is az előző évhez képest. Emellett a korábbi válságot jellemző hitelezési válság nem volt jelen, illetve lehetőség nyílt a hitelezési moratóriumra, ami szintén hozzájárult ahhoz, hogy az ügyfelek ne vegyék ki az életbiztosításokban felhalmozott, hosszú távú céllal elhelyezett megtakarításaikat. Az országhatárok megnyitását követően az utasbiztosítási üzletág ismét növekedni kezdhet, enyhítve a koronavírus-járvány hatását, és a biztosítási szektor 2016 után elkezdődött növekedése folytatódhat.

Az MNB a biztosítási (és részben az önkéntes nyugdíjpénztári) szektorral kapcsolatosan 2018-ban egy jövőképet publikált „A biztosítási szektor 10 éves jövőképe 7 pontban” címmel.⁴ A kiadványban a jegybank az érett piacokhoz történő felzárkózáshoz szükséges trendeket és elvárásként megfogalmazott célokat rögzítette 2016. évi indulóponttal. Az MNB egyebek közt a díjbevétel lehetséges alakulásáról több pályát is felvázolt, amelyek a biztosítási szektor bővülésének lehetséges dinamikáit

⁴ MNB (2018): A biztosítási szektor 10 éves jövőképe 7 pontban – öngondoskodási kitekintéssel. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/letoltes/biztosasi-ta-si-sektor-jo-vo-je-pst-online.pdf>

mutatták be. Ezek közül kettőnek van relevanciája az elmúlt évek növekedésének fényében: a tapasztalati pályának és az emelkedő penetrációs pályának (3. ábra).

A tapasztalati pálya a korábbi időszak alapján a GDP bővülésétől némileg elmaradó sektorszintű növekedést vetített előre. A biztosítók díjbevételének alakulása követte ezt a növekedést 2019-ig, majd 2020-ban pozitív irányban szakadt el tőle, ami a koronavírus-járvány miatt hozott intézkedések okozta GDP-csökkenésnek tudható be. A következő évtől számítva kb. 5–6 év múlva – amennyiben a biztosítási piac növekedése visszatér ennek a pályának a közelébe – a piac mérete egyharmaddal lehet nagyobb a jelenleginél.

Az emelkedő penetrációs pálya a fentebb említett 3 százalékos penetrációs célt jelölte ki 2026-ra a szektor számára, amely a GDP-növekedést meghaladó bővüléssel számol. Emiatt a 2020-as gazdasági csökkenés közelebb juttatta a sektort a célérték eléréséhez, azonban hosszú távon a piaci bővülést elősegítő lépésekre lesz szükség. A kitűzött penetrációs szint egyrészt visszatérés lenne a korábban (legutóbb 2010-ben) már teljesült állapothoz, másrészt ezzel Magyarország a régiós országok élére kerülne. Ehhez a biztosítási szektor díjbevételének a jelenlegi 1204 milliárd

Ft-ról 2026-ra megközelítőleg további 1000 milliárd Ft-tal kellene bővülnie, amivel meghaladná Csehország 2020. évi penetrációs értékét.

A 2016-2020 közötti növekedés elsősorban a nem-élet ágak volt köszönhető, és Magyarország folytatódó gazdasági felzárkózása esetén ez a trend a következő néhány évben még fennmaradhat. E mögött az áll, hogy a fogyasztási célú igények eddig döntően elsőbbséget élveztek az öngondoskodással szemben, így a megvásárolt vagyontárgyakhoz (pl. lakások, járművek stb.) kapcsolódó biztosításokra mutatkozott kereslet. Hosszabb időtávon azonban a vagyoni igények fokozatos telítődésével és az etikus életbiztosítási szabályozás hatására megerősödő bizalom, valamint a demográfiai helyzet romlása nyomán fokozódó öngondoskodási szükséglet miatt az életbiztosítások jelenthetik a fő hajtóerőt a piac bővüléséhez.

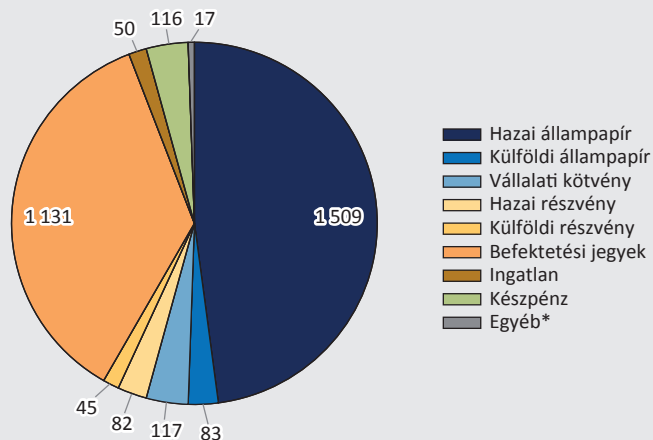
4. Befektetések

A biztosítók befektetési tevékenységének egyik társadalmilag hasznos sajátossága, hogy a lakossági kis összegű rendszeres megtakarításokat képes kumulálni és jelentős összegű befektethető vagyontömeggé konvertálni. Az élet ági díjbevétel erősödésével tovább nőhetnek az életbiztosítás-technikai tartalékok, amelyek mögött az ügyfélvagyon részét képező eszközök is jelen vannak. Ha a fentebb említett tényezők segítik a megtakarítások felfutását, akkor a gazdaság működtetése számára jelentős források válhatnak elérhetővé. A tartalékokon túl a biztosítók befektetik a szavatoló tőkájüket is (amely a 2016-os Szolvencia II-re történt átállás óta az MNB által ajánlott 150 százalékos tőkeszint felett alakul a piaci szereplők döntő többségénél), így az a gazdaság számára szintén forrásként szolgálhat.

Solvencia II szerinti értéken a biztosítói eszközállomány 2020-ban 3150 milliárd Ft volt, amelyből 48 százalékot közvetlenül magyar állampapírba fektettek az intézmények (4. ábra). A befektetési jegyek mögöttes eszközösszetételét figyelembe véve ez az arány 52 százalék, összesen 1650 milliárd Ft, ami Magyarország forintban denominált adósságának 5,7 százaléka volt. A jelentős, hazai fizetőeszközű állampapír-állomány elsősorban a nem unit-linked állomány mögötti eszközök részét képezi.

4. ábra

A biztosítók befektetéseinek eszközösszetétele 2020-ban (Mrd Ft)

Megjegyzés: Az eszköztértek a Szolvencia II szerint készített adatszolgáltatásból származnak. * Egyéb kategória: jelzáloghitel, strukturált termékek, határidős megállapodások, swapok, opciók, derivatívák, hitelek, alapok alapjai.

Forrás: MNB

A biztosítók egyrészt a biztos hozamú, likvid fizetőeszközöket részesítik előnyben, amelyekkel megbízhatóan tervezhetik a jövőben várt pénzáramaikat, másrészt a forint denomináció előnye a devizakockázat kiküszöbölése (a várható kifizetésekkel azonos pénznemben történő befektetés), amely esetre a Szolvencia II szabályrendszer alacsonyabb szavatolótké-szükségletet határoz meg. Ezeket a szempontokat egyedül az elmúlt években tapasztalt alacsony hozamkörnyezet írhatta volna felül, azonban a forint hozamgörbe nem csökkent le olyan mértékben, hogy a biztosítóknak megérte volna magasabb hozamú, de kockázatosabb eszközökbe átcsoportosítani a befektetéseiket. A magyar állampapír fenti két, számukra kedvező tulajdonsága miatt a biztosítók várhatóan a jövőben is azok stabil vásárlói lesznek, így biztos forrását adhatják a magyar államadósság finanszírozásának.

A biztosítási szektor további előnye, hogy az életbiztosítások pénzáramainak lejárat szerkezete 20 éven túlra nyúlik, ami érdekeltté teheti az intézményeket a hosszú lejáratú (akár 20 éves) állampapírok vásárlásában is. Jelenleg a 2041/A és a 2038/A elnevezésű állampapírok állományának összesen 18 százaléka van a biztosítók befektetéseinek között. A nyugdíjbiztosítások további felfutásával és általában az életbiztosítások megmaradásának javulásával további adósságfinanszírozó szerepet is betölthetnek az intézmények.

A közvetlen befektetések közül a második legnagyobb csoportot a befektetési jegyek képezik, amelyek a biztosítók eszközeinek 36 százalékát tették ki 2020-ban. Ez az

eszközkegőria szinte teljes egészében a unit-linked életbiztosítások tartalékainak fedezetül szolgál. A befektetési jegyek mögött 54 százalékban részvények állnak, amelyek mutatják, hogy az ügyfelek a magasabb hozamlehetőségek érdekében az intézményeknél nagyobb arányban részesítik előnyben a kockázatosabb befektetési formákat.

A befektetési jegyek gazdaságot támogató jellege árnyaltabb az állampapírokénál, mivel azok 63 százalékban külföldi háttérű eszközöket takarnak. Ez azt jelenti, hogy a biztosítók eszközein belüli közvetlen és közvetett befektetések összességében egynegyed részben külföldi gazdaságokat finanszíroznak, ugyanakkor háromnegyed részben a hazai gazdaságot látják el forrással. Magyarország gazdasági felzárkózásával (azon belül a vállalati szektor bővülésével) párhuzamosan azonban javulhat a hazai befektetési arány, így a biztosítók hosszú távon a magyar tőzsde és gazdaságpolitika természetes szövetségesei lehetnek.

5. Összefoglalás

A magyar biztosítási szektor relatív méretét tekintve a gazdaság 2,5 százalékát fedi le, amely a hasonló fejlettségű országok tekintetében alacsonynak tekinthető. Az alacsony penetrációs szint a 2008-as válságnak és az azt követő gazdasági nehézségeknek tudható be. Ugyanakkor a gazdasági fellendüléssel javult a szektor díjbevétele, és a pozitív tendenciát a 2020-ban kibontakozó koronavírus-járvány miatti gazdasági lassulás sem törte meg, csak enyhén lassította. A biztosítók állománya a kedvezőtlen körülmények ellenére is tartósnak bizonyult. Mindezt az MNB intézkedései is támogatták, amelyek a jövőben tovább erősíthetik az ügyfelek bizalmát a szektor iránt. Jó esély van arra, hogy a magyar gazdasági teljesítmény alakulásával párhuzamosan bővüljön a szektor bevétele, és a biztosítási penetráció ismét a korábbi időszakokra jellemző 3 százalék fölé kerüljön 2026-ra. Az életbiztosítási díjbevételel összhangban növekedhet a tartalékokban felhalmozott ügyfélvagyon. A biztosítók befektetett eszközeinek jelentős része már most is része az államadósság finanszírozásának, és aránylag nagy hányadot képvisel a hosszú távú államadósság forrásellátásán belül. Hosszú távon a biztosítási szektor nemcsak növekvő súlyú szereplőjévé válhat a gazdaságnak, hanem segítheti a gazdaságpolitikai célok megvalósítását és a hazai tőzsde finanszírozását is úgy, hogy a lakossági kisösszegű, rendszeres megtakarításokat konvertálja jelentős összegű befektethető vagyontömeggé.